

כאן שאסר רבי טרפון את ההספד – מדובר ביום טוב של עצרת שחל להיות אחר השבת, לפי שאין מספידים בשבת.

ואילו כאן במשנתנו, שמותר הספד – ביום טוב שחל להיות בשבת, ויום טוב שחל להיות אחריו הוא יום חול, שאז מותר הספד.

וממעשה דאלכסא לא תיקשי לך, שיום טוב של עצרת באותה שנה היה ביום חול, ומשום איזה טעם לא הקריבו ועשו יום טוב ביום אחר, ולפיכך היה אסור בהספד [רש"י].

לשה תחומי טהרה:

האחד, טהרת הידים.

השני, כוונת הטהרה של האדם בטבילה.

מתניתין:

יח-ב א. עשו חכמים "מעלות", זו למעלה מזו, בשמירת טהרה של מעשר שני, תרומה, בשר קודש, ומי חטאת של פרה אדומה [להזות מהם על טמאי מתים].

המעלות שעשו הן בשלשה תחומי טהרה:

האחד, טהרת הידים.

השני, כוונת הטהרה של האדם בטבילה.

השלישי, טהרת הבגדים של האנשים האוכלים תרומה, מעשר וקדשים, והעוסקים במי חטאת.

"מעלות" אלו כולן – מדברי סופרים הן.

והזכירה משנתנו את מעלות הטהרה האלו כאן, גבי הלכות הרגל, היות ויש חילוקי דינים בדיני הטהרה הללו בין ימות הרגל לשאר ימות השנה, וכפי שיתבאר בפרק הבא.

ב. שלמה המלך גזר על הידים שיהיו "טמאות", ויהיו טובלין אותן לאכילת קודש.⁽¹⁾

ג. בדורות מאוחרים יותר, גזרו חכמים בכמה דברים שיהיו מטמאין את הידים הנוגעות בהם [ומפורטים הם בפרק ראשון של שבת דף יג ואילך].

ובדורות מאוחרים יותר, גזרו טומאה אפילו על סתם ידים, ואפילו אין ידועה להן טומאה כל שהיא, מפני שהידיים "עסקניות הן".

[רש"י במסכת שבת יד א, ביאר שהידיים נוגעות במקומות המסואבים, כגון בבשרו ובמקום הטינופת, וגנאי הוא לטומאה שתאכל בידים מסואבות, ולכן גזרו עליהן טומאה כאילו נגעו בטומאה].

ד. כל טומאות הידים, עשאו חכמים כדין "שני לטומאה", שהוא פוסל את התרומה שהוא נוגע בה, ומטמא את הקודש לעשותו שלישי לטומאה. וכשיגע הקודש שנעשה

טבילת ידים לקודש אלא רק באדם שבודאי נגע בידיו בדבר המטמא את הידים.

1. מלשון רש"י במשנתנו נראה, כי אפילו סתם ידים צריכות טבילה לאכילת דבר קודש. אך יש ראשונים שחולקים עליו, וסוברים שלא נאמרה

"שלישי לטומאה" בקודש אחר, הוא יעשה אותו "רביעי לטומאה בקודש", ובכך יפסלנו.⁽²⁾

ה. עוד יתבאר בסוגייתנו, דין מעשר שני: האם הוא כתרומה, להפסל בנגיעת שני לטומאה [או להפסל מנגיעת ידיים שיש להם דין שני לטומאה], או שהוא כחולין, ואינו נטמא מנגיעת שני לטומאה או מנגיעת ידיים.

א. ואלו הן המעלות שעשו חכמים לענין טהרת הידים:

נוטלין לידים, זה שאפשר לטהר את הידים על ידי נטילתן במים בלבד, בלי צורך בהטבלתן במקוה של ארבעים סאה, הוא רק

לענין חולין, ולענין מעשר שני ולענין תרומה.⁽³⁾

ואילו לפני אכילת [רש"י] קודש אין די בנטילת הידים, אלא **מטבילין** את הידים במקוה של ארבעים סאה.

וטבילת ידים לקודש, היא "מעלה בקודש" שעשו חכמים בענין טהרת הידים.⁽⁴⁾

ואילו לענין נגיעה במי **הטאת** [מים המקודשים באפר פרה אדומה כדי להזות מהן על טמאי מתים], עשו חכמים מעלה חמורה יותר⁽⁵⁾ —

שאם נטמאו ידיו — בטומאת ידים בעלמא, שאינה מטמאת אלא את הידים — **נטמא כל**

בקודש יש גם רביעי לטומאה.

3. בסוגיית הגמרא יתבאר, אם המדובר בנטילה לענין נגיעה בתרומה ובקודש, שצריך ליטול את הידים כדי שלא יטמאו הידים את התרומה והקודש בנגעם בהם. או שמדובר בחיוב נטילת ידים לפני האוכל. ומסקנת הגמרא היא, שבחולין ובמעשר שני מדובר בנטילה לפני אכילת פת, ואילו בתרומה מדובר בנטילת ידים הן לנגיעה והן לפני אכילה.

4. מלשונו של רש"י נראה, שלענין נגיעה בקודש אין צורך בטבילה, אלא די בנטילה בעלמא.

5. רבינו חננאל לקמן כ א, מפרש "חטאת" שלא כפירושו של רש"י, אלא "קודש" הוא קדשים קלים, ו"חטאת" הם קדשי קדשים.

2. לקמן כ א, כתבו התוספות [ד"ה רבין], שאין שלישי בתרומה עושה רביעי בקודש, אלא רק שלישי בקודש עושה רביעי בקודש.

אבל התוספות בפסחים יד ב ד"ה ואילו, כתבו, שאף שלישי של תרומה עושה רביעי בקודש, ולא דווקא שלישי של קודש [וציין רבינו עקיבא איגר לדבריהם בגליונו].

ולשיטתם כאן, מבואר יותר למה נקטו בכל מקום את הלשון: שני לטומאה "פוסל" את התרומה, ו"מטמא" את הקודש.

כיון שהתרומה, רק נפסלה בעצמה מנגיעת שני לטומאה, אך אינה מטמאה כלל את אחרים. מה שאין כן קודש שלישי, שנטמא מנגיעת שני לטומאה, אשר בכח טומאתו כשלישי לטומאה הוא אף מטמא קודש אחר.

אבל לשיטתם בפסחים אין חילוק בכח של "שלישי לטומאה" בכוחו לטמא אחרים בין תרומה לבין קודש. וכל החילוק ביניהם הוא בכך שבתרומה אין אלא שלישי לטומאה, ואילו

גופו לענין נגיעה במי חטאת. שאם נגע בגופו במי החטאת — פסלם, עד שיטבול את כל גופו. ואין די בטהרת ידיו.⁽⁶⁾

ב. ואלו הן המעלות שעשו חכמים לענין כוונה בטבילה:

אם **טבל** אדם לחולין, והחזק [התכוין] להטהר לשם חולין, שנתכוין בטבילתו להעמיד גופו בטהרה לשם חולין — הרי זה **אסור למעשר שני!** שאין די בטבילה שנעשתה בכוונה שכזו, לטהרו לענין מעשר שני.⁽⁷⁾

ואם **טבל למעשר שני** והחזק להטהר רק למעשר שני — **אסור לתרומה**, לפי שמעלתה של התרומה היא מעלה יותר חמורה מן המעלה של המעשר שני.

ואם **טבל לתרומה** והחזק לשם תרומה, הרי זה **אסור לקודש**, לפי שהקודש במעלה חמורה מן התרומה.

ואם **טבל לקודש** והחזק לשם קודש, הרי זה **אסור למי חטאת**, היות והחטאת היא במעלה חמורה הימנו.

אבל להיפך:

אם **טבל לחמור** והחזק לו — הרי הוא מותר לקל. וכגון שטבל והחזק למי חטאת הרי הוא מותר לקודש.⁽⁸⁾

ואם **טבל ולא החזק כלל**, שנתכוין לרחיצה בעלמא בלבד — דינו הוא כאילו לא טבל.

ובגמרא יבואר מה משמיענו התנא בדין זה.

ג. ואלו הן המעלות שעשו חכמים לענין טהרת הבגדים:

א. יכול אדם לאכול מאכלי חולין בין כשהוא טמא ובין שהמאכלים טמאים, אך אדם הנוהג כן נקרא "עם הארץ".

ב. ה"פרושים" נקראים אותם אנשים שהיו מקפידים לאכול אף את חוליהן בטהרה. והיינו, הקפידו שהמאכלים עצמם יהיו טהורים, והקפידו שגופם יהיה טהור.

מתוך כך היו הפרושים נוהרים בטהרת כל אשר להם, כדי שלא ייטמאו מאכלי חוליהן.

6. משמע כי דוקא אם ידוע שנטמאו ידיו אז אמרינן שנטמא כל גופו, אבל אם היו ידיו בגדר "סתם ידים", שלא ידענו להם שנגעו בדבר טמא, הרי אף על פי שגזרו חכמים עליהם טומאה, והצריכו לנוטלן, מכל מקום אין טמאים אלא הידים לבדם ולא כל הגוף, אפילו לא לענין פסול מי חטאת.

וכתב השפת אמת, שכך משמע מלשון המשנה: אם נטמאו ידיו נטמא גופו. ולא אמר התנא: ולחטאת — טובל כל גופו! אלא ודאי שדוקא בידוע שנטמאו ידיו אז טמא כל הגוף.

7. הטורי אבן דן בשאלה: האם דין זה של כוונה להטהר לחולין שייך גם בטהרה של טומאת ידים דרבנן. בד"ה טבל לחולין.

8. כתב השפת אמת, שעיקר החידוש הוא בטבל למי חטאת, שנהיה טהור גם לקודש. כי היה מקום לדון, ולומר אחרת: כיון שמי החטאת הם חולין, ורק חכמים הם שהחמירו לעשות בהם מעלה יותר מקודש, לא תועיל הטבילה למי חטאת [שהם כאמור חולין] לקודש. ולכן קא משמע לן שבכל זאת מועילה הטבילה, כיון שכל

ג. אך יש שנוהגים בדרגת טהרה גבוהה מזו, ואוכלים את חוליהן "על טהרת תרומה".

והיינו, שנוהרים בטהרת האוכל שלהם, אפילו הוא חולין, כאילו הוא היה תרומה. ואם על הצד שהוא תרומה היה האוכל הזה טמא, אין הם אוכלים אותו, על אף שמצד היותו חולין הוא טהור לגמרי.

ובגון מאכל שנגע בו שני לטומאה, שאם הוא תרומה הרי הוא נעשה שלישי לטומאה, ואם הוא חולין אינו נעשה שלישי לטומאה, כי אין מושג של שלישי לטומאה בחולין, אלא הוא טהור לגמרי. ובכל זאת היו הללו שאוכלים את מאכליהם על טהרת תרומה נמנעים מלאוכלו, כאילו הוא היה תרומה טמאה.

והיו עושיין כן, כדי להרגיל עצמם בטהרת תרומה, ומתוך כך היו נוהרים בטהרת כל אשר להם, שלא ייטמאו אפילו בטומאה שאינה פוסלת אלא את התרומה.

ד. יש שהיו מוסיפים טהרה, ומקפידים לאכול חוליהן על טהרת הקודש, שטהרתו חמורה יותר מן התרומה [כגון: אוכל שנגע בשלישי לטומאה, שאינו נפסל להיות רביעי לטומאה, אלא אם היה בשר קודש, והם לא אכלו חוליהן שנגעו בשלישי לטומאה].

בגדי עם הארץ, שאינם מקפידים לאכול את חוליהן בטהרה, הרי הם נחשבים כאילו הם טמאים בטומאת "מדרס" לגבי פרושיין

[האוכלים את חוליהן על טהרת חולין בלבד].

"טומאת מדרס" מן התורה, נוהגת בדבר שזב או נדה ישבו או שכבו עליהם, והיא הטומאה החמורה ביותר מבין "אבות הטומאה" [להוציא מת, שהוא "אבי אבות הטומאה"], לפי שהיא מטמאת את האדם לטמא את בגדיו. והיינו, שמטמאה את האדם הנוגע בה בצורה כזאת, שלא רק הוא עצמו נטמא, אלא שהוא מטמא אף את בגדיו!

ואילו שאר "אבות הטומאה", מטמאים רק את האדם הנוגע בהן, והוא נעשה "ראשון לטומאה", אך אינו מטמא בגדיו, אלא רק אוכלים ומשקים שיגע בהם.

והטעם שבגדי עם הארץ נחשבים כטמאים בטומאת מדרס לפרושים, היא מפני שאנו חוששים שמא ישבה אשתו של העם הארץ כשהיא נדה על אותם הבגדים, ונעשו למדרס הנדה, שהוא אב הטומאה.

ואילו **בגדי פרושיין** — כטמאים בטומאת מדרס הן לגבי כהנים **אוכלי תרומה**.

ומעלה היא בתרומה, שחוששים על בגדי הפרושים שנעשו מדרס לנדה, על אף שהפרושים האוכלים חוליהן בטהרת חולין משמרים את בגדיהם ממדרס הנדה, שמטמא אף את החולין.⁽⁹⁾

המעלות הללו, מעלות דרבנן הן, ולפי דרגת המעלות שהם התקינו — נמצאים מי החטאת במדריגה יותר גבוהה מקודש, לכן טבילה למי חטאת תועיל גם לקודש.

9. דין האוכל חולין על טהרת התרומה או על טהרת הקודש דינו כדין אוכלי תרומה או קודש, בין לענין טהרת בגדיו, ובין לענין טהרת החולין, שצריך ליזהר בטהרתם כמו בתרומה או בקודש

בגדי אוכלי תרומה מדרם הן לגבי אוכלי קודש.

גמור, כמבואר בגמרא.⁽¹⁰⁾

בגדי אוכלי קודש מדרם הן לגבי מי הטאת.

גמרא:

שנינו במשנה: נוטלין לידים לחולין ולמעשר:

וכל האמור כאן הן מעלות מדברי סופרים, שאמרו: אין שמירת טהרתן של אלו חשובה שמירה אצל אלו. ומתוך שהם מצויים אלו אצל אלו, הרי זה כאילו לא שמרוהו, ולכן גזרו בהם, בבגדיהן, שמא ישבה עליהם אשתו נדה, והרי הן מדרס הנדה.

ותמהינן: וכי חולין ומעשר שני — מי בעו נטילת ידים כלל?!

ומוסיפה המשנה ומבארת, שבדבר זה אין חולקין כבוד לשום אדם [מאירי], ולפיכך:

והרי טומאת ידים, בגדר שני לטומאה היא, ואין שני לטומאה מטמא אלא קודש ותרומה בלבד, וכמבואר במשנה שמביאה הגמרא, ומה צורך יש בנטילת הידיים לחולין ולמעשר שני?!⁽¹¹⁾

יוסף בן יועזר היה חסיד שבכהונה, ואוכל תרומות בטהרה, [ואף היה נשיא. מאירי], ומכל מקום היתה מטפחתו — טמאה בטומאת מדרם לקודש.

ורמינהי סתירה לכך מהמשנה במסכת בכורים:

דתנן התם: התרומה והביכורים:

יוחנן בן גודגדא, היה אוכל חוליו על טהרת הקודש כל ימיו. ומכל מקום היתה מטפחתו נחשבת כטמאה בטומאת מדרם למי שנוגע במי הטאת; [אבל לקודש לא, שאין חילוק בין אוכל חולין על טהרת הקודש לקודש

א. חייבין זרים עליהן — אם אכלום במזיד — מיתה בידי שמים.⁽¹²⁾

ב. וחייבים הזרים שאכלום לתרומה

אף לענין הדין השנוי במשנתנו, וכמבואר בהמשך המשנה ובגמרא.

11. התוספות מבארים כי עתה סברה הגמרא שמשנתנו אינה מדברת באכילת פת. שהרי ודאי היה ידוע לגמרא הדין שכל אכילת פת, ואפילו של חולין, טעונה נטילת ידים.

10. לקמן, יט ב, רש"י בד"ה שנעשו על טהרת הקודש, פירש רש"י את ענין אכילה על טהרת הקודש: אדם הרגיל לאכול קדשים מקבל עליו לאכול גם חוליו בטהרת הקודש, כדי שיהיו בני ביתו זהירין ובקיאין בטהרת הקודש.

12. בתרומה כתיב "ומתו בו כי יחלוהו" ונסמך לו הכתוב "וכל זר לא יאכל קודש", והיינו תרומה, לפי שכל הענין מדבר בה. ודין הבכורים הוא כדין התרומה משום שנאמר בביכורים "ותרומת ידך", הרי שקראן הכתוב לביכורים בלשון "תרומה".

אך המאירי כאן כתב שרבי יוחנן בן גודגדא ישראל היה, ואם כן מצינו גם ישראל שאוכל חוליו על טהרת הקודש, אף שלא שייך בו הטעם לפי שהוא רגיל לאכול קודש.

ולביכורים בשוגג, בתשלום הקרן, ובתוספת תשלום של חומש על הקרן שמשלמים.⁽¹³⁾

ג. ואסור לזרים לאכול את התרומה והבכורים באיסור לאו, שנאמר "וכל זר לא יאכל קודש".

ד. והן — התרומה והבכורים, משניתנו לכהן — הרי הם נכסי כהן, שהם נחשבים ממונו הגמור, לקדש בהן את האשה, וליקח בדמיהן עבדים, קרקעות, ובהמה טמאה [רש"י].

ה. ועולין [מתבטלין כשנתערבו בחולין] רק באחד ומאה [מאה של היתר כנגד אחד של איסור]. אבל בפחות מכאן אין עולין, אלא כל החולין אסורים לזרים, ואינם כשאר איסורים שבטלים ברוב רגיל, של אחד בשניים.

ו. וטעונין — התרומה והבכורים — נטילת ידים קודם שיגע בהן, שהרי גזרו חכמים עלהידים שיהיו שני לטומאה. וכל שני לטומאה פוסל את התרומה.

ז. וטעון מי שנטמא בטומאה דאורייתא, וטבל, הערב שמש של אותו יום שטבל בו, כי רק משחלף והעריב אותו היום הוא נטהר לאכול בתרומה ובכורים.⁽¹⁴⁾

הרי אלו, כל הדינים האמורים, נוהגים אך ורק בתרומה ובכורים, מזה שאין בן במעשר שני.

מעשר שני נאכל לזרים, ולכן לא שייכת בו מיתה וחומש על אכילתו. והחומש שצריכים להוסיף כשפודה מעשר שני אינו מענינה של ברייתא זו, שהרי תרומה ובכורים אינן נפדים כלל.

וכן אין מעשר שני נכסי בעליו לקנות בהן כל מזה שירצה, היות ולא ניתן מעשר שני אלא לאכילה ושתייה וסיכה.

וכמו כן טמא שטבל ובא לאכול מעשר שני אינו טעון הערב שמש, אלא משטבל, הוא אוכל מעשר שני.

הרי לנו שסוברת המשנה הזו, כי אין מעשר שני טעון נטילת ידים לאכילתו, וכל שכן בחולין אין צריך עבורם נטילת ידים. וכיון שכן:

קשיא מעשר, שבמשנתנו מבוא שצריך נטילת ידים, אמעשר במשנה בבכורים, שמבואר בה שאינו צריך?!

וכן קשיא חולין, שבמשנתנו הצריכה בהם נטילת ידים, אחולין שבאותה משנה משמע שפטורים מנטילה?!

ומפרשינן: בשלמא מעשר אמעשר לא קשיא, כי יש לחלק:

הא — המשנה בבכורים, שאינה מצריכה נטילת ידים למעשר שני — רבי מאיר היא.

13. זר האוכל תרומה בשוגג, הרי זה משלם קרן וחומש מפירות של חולין, והם נעשים תרומה, ונותן את התשלומין לכהן, דכתיב "ואיש כי יאכל קודש בשגגה, ויסף חמישיתו עליו, ונתן

14. רש"י ביאר את הענין רק ביחס לאכילת

והא — משנתנו המצריכה נטילת ידים למעשר שני — רבנן היא, שלשיטתם כל שני לטומאה, ובכלל זאת הידים, פוסלים אף מעשר שני, ולא רק תרומה וקודש [כדעת רבי מאיר. תוספות].⁽¹⁵⁾

ומצינו את שיטת רבי מאיר, שאינו מצריך נטילת ידים למעשר, במסכת פרה, דתנן בה:

כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים,

כל אדם הטמא בטומאה שהיא רק מדברי סופרים, ואינה טומאה מן התורה, וחכמים הם שהצריכוהו לבוא במים וליטהר, ובכלל זה מי שידיו טמאות בטומאת ידים, שאינה אלא מדברי סופרים, הרי דינו הוא בגדר "שני לטומאה". ולפיכך הוא:

א. **מטמא את הקודש לעשותו שלישי לטומאה,** ומשיגע השלישי לטומאה בקודש אחר הוא יפסלנו.

ב. **ופוסל את התרומה** [אבל אין אותה תרומה מטמאת תרומה אחרת, שאין בתרומה אלא שלישי לטומאה, ולפיכך הוא קרוי "פוסל" ולא "מטמא"].

ג. **ומותר אפילו באכילה לחולין ולמעשר שני, דברי רבי מאיר.**

וחכמים אופרים — במי שנטמא טומאה מדברי סופרים, ובכלל זה ידים — **במעשר שני,** אפילו בנגיעה.

ומשנתנו שהצריכה נטילה למעשר שני — היא כחכמים. והמשנה במסכת ביכורים שאינה מצריכה נטילת ידים למעשר שני, היא לפי רבי מאיר.

אלא מה שהקשינו את סתירת המשניות מחולין אחולין — עדיין קשיא!⁽¹⁶⁾

ומשנינן: **לא קשיא:**

כאן — משנתנו שהצריכה נטילה לחולין — מיירי באכילה, ואפילו לאכילת פירות של חולין, ולא דוקא פת, צריך נטילת ידים.

כאן — המשנה במסכת פרה, שאינה מצרכת נטילה לחולין — מיירי בנגיעה בעלמא.

מתקיף לה רב שימי בר אשי:

הרי עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי מאיר — במשנה בפרה — **אלא ב"אכילה"** דמעשר! כי אף לדעת חכמים אין איסור באכילה בלי נטילת ידים אלא באכילת מעשר שני, למי שנטמא בטומאה של חכמים, ובכללן ידים —

תרומה ובכורים. אך הדבר נוגע גם לנגיעה, כי טבול יום הטעון הערב שמש הרי הוא פוסל את התרומה במגעו.

15. ומיהו, בהמשך הסוגיא, חוזרת בה הגמרא מהבנת דברי חכמים שאפילו בנגיעה נאסר מעשר שני, אלא לאכילה בלבד יש צורך ליטול ידים [אבל מלשון הסוגיא משמע לתוספות שכך סוברת הגמרא עתה].

ובזה ביארו התוספות, למה לא העמידה הגמרא את שתי המשניות כדברי חכמים, אלא שמשנתנו עוסקת באכילת מעשר שני, שבוה לדעת חכמים צריך נטילת ידים, ואילו המשנה בבכורים שחילקה בין תרומה למעשר היא לענין נגיעה.

16. אי אפשר לפרש: חולין במשנתנו על חולין במסכת בכורים קשיא. שהרי באותה משנה

וחוזרת בה עתה הגמרא מן התירוץ על הקושיה ממעשר אמעשר שתירצה בתחילת הסוגיא: הא רבי מאיר והא רבנן.

אלא משנתנו כרבי מאיר היא, הסובר במשנה במסכת פרה שלא צריך נטילה למעשר שני אפילו באכילה, וכל שכן בחולין.

זמה שאמרה משנתנו שכן צריך נטילה למעשר ולחולין — לא קשיא!

כאן — משנתנו שהצריכה נטילה לחולין ולמעשר שני — מדברת באכילה דנהמא [פת], שהצריכו חכמים נטילת ידים לפני אכילת פת, אפילו של חולין, משום "סרך תרומה", כדי שירגילו אוכלי תרומה ליטול את ידיהם לפני אכילת תרומה [חולין קו א].⁽¹⁸⁾

כאן — המשניות במסכת בכורים ובמסכת פרה, שלא הצריך בהן רבי מאיר נטילה למעשר ולחולין — מדברות באכילה דפירי [אכילת פירות].⁽¹⁹⁾ דאמר רב נחמן: כל הנוטל ידיו לפירות, הרי זה מ'גסי הרוח",

[כאן חוזרת בה הגמרא, מהבנתה הקודמת בדעת חכמים לענין מעשר, שהוא אף לענין נגיעה].

אבל בנגיעה דמעשר שני, ובאכילה דחולין — כולי עלמא לא פליגי שאין טומאת הידים מעכבת.

שהואיל ולא נאמר במשנה וחכמים "פוסלים" במעשר שני, אלא וחכמים "אוסרים" במעשר שני, הרי משמע שאף לענין מעשר שני לא אסרו חכמים אלא באכילה, ולא דיברו על פסול של נגיעה.

ומשמע מכל שלא אסרו אכילה אלא במעשר שני, שבחולין אפילו אכילה מותרת.

וכיון שכן, משנתנו, שהצריכה נטילה לחולין, אפילו אם תפרשנה באכילה, יקשה: כמאן היא?!

אלא⁽¹⁷⁾

יש לומר כי אידי, זאת משנתנו, ואידי, וזאת המשנה במסכת פרה, מדובר בשתייהן באכילה..

17. ישוב הגמרא מתבאר על פי דברי רש"י ודברי הב"ח.

ביאור אחר מתבאר בהערה בהמשך.

18. נתבאר על פי פשטות משמעות רש"י שהנידון הוא בכל אוכל חולין, אך המאירי מפרש משנתנו לענין מי שאוכל חוליו בטהרה.

19. יש לעיין בתירוץ הגמרא — כפי שנתבארה בפנים על פי הב"ח — בכמה נקודות.

האחת: למה הוצרכנו לומר תירוץ אחר על הקושיה "מעשר אמעשר", ולא ניחא לנו לפרש

בבכורים לא נאמר דין נטילת ידיים לחולין כלל, אלא שלמדנו לדין חולין מדין מעשר שני. וכיון שביארנו שמשנתנו חולקת על המשנה בבכורים בדין מעשר שני, וסוברת כי למעשר שני כן צריך נטילה, אם כן, שוב לא קשה כלל מאותה משנה. וצריך לבאר, דהכי מקשה: הואיל ובמשנה במסכת פרה לא נחלקו רבי מאיר וחכמים אלא לענין מעשר, הרי משמע שסוברת אותה המשנה כי לחולין כולי עלמא מודים שאין צריך נטילה, ויקשה ממשנה זו על משנתנו הסוברת שצריך נטילה.

ולפי זה, מאחר שחזרה בה הגמרא, ומבינה בדעת חכמים שלא אסרו אלא באכילה, שוב לא שיין לתרין קושית "מעשר אמעשר" כפי שיישבנו בתחילה: הא רבי מאיר והא חכמים. כי המשנה בבכורים, העוסקת בנטילת ידים — ממנה הקשתה הגמרא בתחילה — אינה תלויה כלל במחלוקת רבי מאיר וחכמים, ולפי כולי עלמא היא, וקשה מאותה משנה למשנתנו.

ולפיכך מתרצת הגמרא תירוץ אחר, דנהמא בעי נטילה בין לחולין ובין למעשר, ולפירי לא בעי נטילה בין לחולין ובין למעשר.

ובביאור זה סרו כל התמיהות שנוכרו לעיל. ולפירוש זה, ביאור מחלוקת רבי מאיר וחכמים הוא: כולי עלמא סבירא להו שטומאות אלו מדברי סופרים אינן אלא מעלות שעשו חכמים, ולדעת רבי מאיר מעלות אלו אינן אלא לענין תרומה וקודש, אבל מעשר שני כמוהו כחולין ואין הם נחשבים כטמאים לגבי כלל. ולפיכך מותרים הם באכילת מעשר שני. ואילו חכמים סבירא להו שמעלת המעשר גדולה מן החולין, וכשעשו חכמים מעלות, אף לענין מעשר שני עשו. והואיל ושני לטומאה הם, והטמא אסור באכילת מעשר שני, הרי הם אסורים באכילת מעשר שני.

והיינו שבגמרא לקמן יט ב השוו מחלוקת רבי מאיר וחכמים במשנה זו דמסכת פרה, לשאר מעלות שעשו חכמים אם עשאו לענין מעשר, ראה שם.

ואמנם מן הסוגיא בחולין לג ב — שאף היא חילקה לדעת חכמים בין אכילה לנגיעה — מבואר, שאף כשנטמאו ידיו בלבד אסור הוא באכילת מעשר שני לדעת חכמים, וכן פירש רש"י שם, וכבר הקשה במאירי על רש"י מן הסוגיא שם.

וראה עוד בהבנת תירוץ הגמרא: בתוספות, במאירי, בטורי אבן ובחזון איש בסימן קכט על דף זה, ובתחילת סימן כה.

שמשנתנו כחכמים וכפי שתירצנו בתחילת הסוגיא, ולחלק בין נהמא לפירי רק לענין חולין, וכן כתב במאירי לדחות מטעם זה פירושו של רש"י.

השניה: הואיל והקדימה הגמרא "אידי ואידי באכילה" והיינו לאפוקי שלא תאמר שדיברו חכמים בנגיעה כפי שחשבנו מתחילה, אם כן משמע שאנו באים ליישב את משנתנו עם דברי חכמים, ולא עם דברי רבי מאיר וכפי שנתבאר בפנים על פי הב"ח.

השלישית: לפירוש זה, מסיקה הגמרא בפירוש המשנה שהיא אליבא דרבי מאיר, שהרי לדעת חכמים אי אפשר לומר לגבי מעשר "כאן באכילה דפירי", כיון שלדעת חכמים אפילו אכילה דפירי טעונה נטילת ידים במעשר, וראה בסוגיית הגמרא לקמן יט ב שאין נראה כן.

אכן, בדברי המאירי יש ללמוד הבנה אחרת בשיטת רש"י בביאור תירוץ הגמרא, ודלא כהב"ח, [והוא ממה שכתב המאירי בשיטת רש"י, שלדעת חכמים אין צריך נטילה אפילו לפירי, אלא שהוא חלק עליו, ראה דבריו בדיבור הראשון שאחר ביאור המשנה].

והביאור הוא: לפי מסקנת הגמרא שלא אמרו חכמים אלא לאכילה, אף חכמים לא אמרו כן אלא במי שטעון טבילה מדברי סופרים, כי הואיל וגופו טמא אסור הוא באכילת מעשר שני האסור לטמאים, אבל מי שאינו טעון אלא נטילת ידים, הרי אין גופו טמא שיהא אסור באכילה מחמת איסור אכילת מעשר שני בטומאה, [ומה שנקטה הגמרא בתחילה שדין חכמים הוא אפילו במי שטעון רק נטילה, היינו דוקא לפי ההוה אמינא, שטעם חכמים הוא משום ששני עושה שלישי במעשר שני אפילו לענין נגיעה, ואם כן הוא הדין במי שטעון נטילה. אך למסקנת הגמרא, שלא אמרו חכמים אלא לאכילה, אם כן יש לומר שלא דיברו אלא במי שטעון טבילה].

שמתיימר לנהוג עצמו בצדקות, בדבר שאין בו חובה.

תנו רבנן: הנוטל ידיו:

אם נתכוון בנטילתן לטהר אותן הרי ידיו טהורות. אבל לא נתכוון לטהרן, הרי ידיו ממשיכות להיות טמאות.

וכן המטביל ידיו במקוה של ארבעים סאה:

אם נתכוון לטהרן, הרי ידיו טהורות, ואם לא נתכוון לטהרן, הרי ידיו טמאות.

ותמהינן: והתניא: בין נתכוון בין לא נתכוון — ידיו טהורות?!

אמר רב נחמן: לא קשיא:

כאן — דקתני אפילו לא נתכוון ידיו טהורות — לאכילת פת של חולין.

יט-א כאן — דקתני "אם נתכוון, ידיו טהורות" — לאכילת מעשר שני.⁽¹⁾

ומנא תימרא, מנין לך לומר דחולין — לא בעו כוונה לטהרה?

דתנן במסכת מקואות: גל שנתלש ניצא מן הים, ובו ארבעים סאה, ונפל הגל על האדם ועל הכלים — הרי אלו טהורין. והיינו, שאין צורך במעשה טבילה, להכנס לתוך המים, אלא אפילו גל מים שנפל על האדם או על הכלים, נחשב לטבילה.

קתני במשנה זו "אדם" דומיא ד"כלים".

ומכאן יש לנו ללמוד: מה כלים נטהרים אף על פי דלא מכווני להטהר, שהרי נפל עליהם הגל מבלי שכיוון האדם להטבילם, אף אדם נטהר אף על פי דלא מכוון להטהר.

ומוכח מכאן, שחולין לא בעו כוונה לטהרה. ודוחה הגמרא את הראיה: וממאי, מהיכן אתה מניח הנחה זו שהמשנה במסכת מקואות מדברת בטבילת כלים בלי כוונה לטהרם?!

דילמא מדובר בה באדם היושב ומצפה אימתו יתלש הגל ויבוא על האדם והכלים, כדי שיטבלו בו, בנפילת מימיו עליהם, ויטהרו בכך — עסקינן.

ואם כן יש לך לדייק באופן הפוך: תנן כלים דומיא דאדם.

מה אדם ד"בר כוונה" הוא להטהר, אף כלים נטהרים רק במקום דמכוין להו לטהרם.

וכי תימא להוכיח שאין המשנה עוסקת באדם המצפה לנפילת הגל, היות ואם המדובר ב"יושב ומצפה" לטהרם — מאי למימרא?! מה חידוש יש בכך שנטהרים הכלים?

זה אינו. כי חידוש יש בדין המשנה בכך שהגל מטהר:

היות וסלקא דעתך אמינא, הייתי מעלה בדעתי לומר, שיש לגזור שלא יטהר הגל, דילמא אתי למויטבל ב"חרדלית של גשמים". שמא יטעו אנשים, ויבואו לטבול בתעלה של מי גשמים, שבה זורמים מי הגשמים

1. וכל שכן לתרומה. רש"י. ואף דין זה הוא מן המעלות שעשו חכמים למעשר על חולין, שצריך